

PREDGOVOR

Jorge Glusberg je umjetnički kritičar, direktor Centra za umjetnost i komunikacije u Buenos Airesu. Upućeni će znati da se aktivnost Centra osjećala i te kako i u Evropi. Suvremeni mediji i umjetnost posljednjih desetljeća na takav su način aktualizirali pitanja komunikacije u kulturi i dokumentiranje kulturnih činjenica, da nam ostaje tek pozdraviti Glusbergovo gostovanje u muzeologiji. Njegova prisutnost podsjeća da je muzeologija, kao i umjetnost, područje cjelovitog pristupa problemu nasljeđa, a najmanje „fach“ problem. Uostalom, uporedo sa spoznavanjem te osnove, muzeologija se dokazuje kao samostalna znanstvena disciplina.

Kako je muzeološka literatura u nas sporadična do nepostojanja, nekom će se s pravom učiniti da treba graditi od osnova. Ipak, i obilježiti suvremenost u kojoj ne sudjelujemo vlastitim razmišljanjem može biti osmišljavanje cilja i ubrzavanje aktivnosti. Uz sve opaske, a ima ih, ovo kratko djelo zaslužuje svu našu pažnju kao suvremeno i upućeno svjedočanstvo. Ljubiteljima forme nedostajat će podlisci i nabranje izvora što bi svjedočili ozbiljnosti u prilog. Djelo će se stoga činiti neobavezno i proizvoljno, ali nije. Ono je samo osobno, a tako je i bolje. Već na početku valja ne zaboraviti da je, sticajem okolnosti, prijevod rađen s engleske verzije što nije poslužilo kvaliteti, a iziskivalo je dodatan trud.

Zdravo i obaviješteno razmišljanje, kao Glusbergovo, ne bavi se općim mjestima i uvriježenim istinama i posve nepristrano zagovara postojanje muzeologije kao samostalne discipline.

Glusberg nije ni muzealac ni muzeolog pa će takvi, ako nisu od jučer, vidjeti da u tekstu ima nedomišljenosti i nekontroliranih skretanja s teme muzêja na tematsku ograničenost umjetničkih muzeja. Govori li se pak o novoj prijemljivosti muzeja i novoj komunikacijskoj ulozi, teškoće ili specifičnosti umjetničkih muzeja, upravo zbog njihove prirode, više su no instruktivne.

Dajući u svojoj analizi kolekcionarima izuzetno mjesto, Glusberg bez velikih riječi pokazuje da zna njihovu važnost u nastanku muzejske institucije i u njenom održanju. Upravo kolekcionari definiraju prirodu tradicionalnog muzeja: „Nakon mračnog perioda reformacije i protureformacije, kraljevske i vladarske kuće ugledale su se na Vatikan i Medicejce. Gajili su kolekcionarstvo kao maniju zgrtanja predmeta koji su znak bogatstva, ne pomišljajući na njihovu kulturnu diseminaciju (str. 53).“ Na isti demistificirajući način, na prethodnim stranicama Glusberg objašnjava podrijetlo muzeja. Najbitnija je crta muzejske institucije „obrana identiteta“, kaže Glusberg, a to je središnji problem muzeologije kao filozofije o nasljeđu.

Zagovarajući potrebu nužnih promjena, Glusberg skreće pažnju na činjenicu da je važna okolnost današnjeg muzeja svijet s jedinstvenom civilizacijom. Po njegovu mišljenju muzeje bi „morale prepuniti mase sa svim svojim oduševljenjem, pa čak i s nedostatkom rafiniranosti kao što preplavljaju sportske stadione“. Za Glusberga je muzej, sljedstveno njegovom medijskom iskustvu i sasvim ispravno, – proces, a ne definirana kulturna veličina. Tvrdnja da je za uspostavu novog muzeja potrebna „promjena društvenih odnosa“ bolje no išta ilustrira njegovu visoku procjenu važnosti muzeja. Ako je, naime, riječ o tako korjenitoj ovisnosti, bit će da je unekoliko moguće tvrditi da bez promjene muzeja nema niti novih društvenih odnosa. Broj reformiranih muzeja u svijetu već je zamjetan, pa tako niti Glusberg ne izmišlja kad tvrdi da su muzeji „mjesto za provođenje slobodnog vremena, rekreaciju i kreativnu djelatnost...“ Govoreći pak o tradicionalnom muzeju, kaže da „čovjeku s ulice nisu uopće zanimljivi“, a potom da „muzeju treba potpora čovjeka s ulice i njegovo budno zanimanje“ (str. 45). Po njegovu mišljenju tu ambiciju zadovoljava Centar „Georges Pompidou“ koji prešutno pokazuje da je kultura život“ (str. 49). Glusberg se priklanja Hugues de Varine-Bohanu citirajući njegovu izjavu o nužnoj smrti muzeja zbog gigantizma, komercijalizacije i monetarizacije. Jednako tako smatra da je kulturološki predložak muzeja koje nudimo zemljama trećeg svijeta posve diskutabilan, što je vjerojatno točno do tragičnosti.

Tradicionalnim muzejima Glusberg prigovara didaktičnost koju bi trebalo zamijeniti dinamičnom ulogom tako da posjetiocima „pružaju priliku za kulturnu inicijativu“: „Muzej je naime restriktivna sredina gdje je izravna konzumacija uvijek ograničena“ (str. 67). Po njemu muzej nije završni kvalitet nego medij, dakle sredstvo komuniciranja i informiranja (str. 64). Ne jednom, Glusberg naglašava osobitu ulogu tehnologije: „Povjesno govoreći, nije postojala združenost svih različitih kanala koji dotiču složen zadatak vizualnih komunikacija. Tom zadatku ide danas na ruku neprestano usavršavanje tehnologije...“ (str. 64). Unutar širokih shema razmišljanja ima mjesta i za paralele koje nas se osobito tiču: „(...) što muzej više osiromašuje, postaje sve zastarjeliji i birokratskiji“ (str. 43).

Kad Glusberg kaže da se opći trend može definirati kao „koncentracija i integracija“ (str. 43) i da će se muzej „morati integrirati u šire institucije“ (str. 45), onda nije posve jasno da li time smatra samo (kao u slučaju umjetničkih muzeja) da postanu „centri umjetničke djelatnosti“ (str. 65). Dio odgovora nudi na prethodnim stranicama (str. 67): „(...) nužno (je) da publika stvaralački sudjeluje u svemu što se odnosi na preobrazbu muzeja u laboratorij. Potrebno je da se (publika, op. T. Š.) aktivno uključi do mjere preuzimanja specifičnih tehničkih uloga i funkcija“. To o čemu govori (a daje dojam da primjere ne zna) izravno je tumačenje ekomuzéja, „neighborhood“ muzeja itd. Ipak, Glusberg je posve jasan kad daje popis faza razvoja na osnovu kojih bi se trebala dogoditi preobrazba muzeja u najviši oblik, – tzv. integrirani muzej (str. 71). U toj preobrazbi muzeja, on smatra najbitnijim upravo odgajanje muzealaca (str. 71).

„Mi smo opterećeni masovnom diseminacijom kulture „jedan za sve“ (prema klasičnoj definiciji G. Batesona), što otežava pojavu nove participacijske dinamike. A, – vidjeli smo da bi bez takve participacije bilo nerealistično očekivati „imaginarni“ muzej i privatnu, osobnu komunikaciju umjetnosti putem reprodukcija“ (str. 69). Glusberg je u pravu, ali pokazuje odanost utopiji o „tehničkoj“ funkciji muzeja koji će se vjernim reprodukcijama i odgojnom funkcijom prometnuti u Malrauxov imaginarni muzej. Uostalom, radi li se doista o utopiji kad, na primjer, znamo za mogućnosti holografije? U pomicanju prema viziji imaginarnog muzeja Glusberg daje i praktične savjete koji nisu nepoznati, ali ih ne treba ignorirati. Osobito uznastoji na uspostavljanju dviju ili tri razine stručnosti u muzejima, kako bi bile zadovoljene potrebe različite publike, a predlaže i razrađen sistem cirkuliranja muzejskih predmeta u životnim ambijentima (str. 45).

Indikativno je da ni Glusberg ne pokušava riješiti *circulus vitiosus* u odnosu muzeja i društva, a pokazuje to govoreći o reformi muzeja: „(...) nagla, ad hoc, promjena tradicionalnog muzeja u posve drukčiji muzej predstavlja utopijski zadatak, jer ne vodi računa da se sukcesivni oblici prilagođavanja, potrebni u normalnom razvoju muzeja, moraju osnovati na kolektivnoj svijesti“. I sam Glusberg, a i većina drugih zainteresiranih tvrde, ne jednom, da je funkcija muzeja da unapređuje društvo. Bit će, stoga, da se radi o dinamičkoj interakciji koja ostvaruje naizmjenične pomake.

Muzeologiji, kao samostalnoj znanosti „koja proučava povijest, organizaciju, specifičan sustav istraživanja, dokumentacije i metoda selekcije u muzejima“ (str. 59, citat ICOM-ove definicije), Glusberg dobronamjerno pomaže. To čini i kad postavlja stotinjak pitanje (str. 59), na koja muzeologija treba dati odgovore. Mehanizam muzeologije jest kritika, i to kao kritika funkcioniranja komunikacijskog sustava (muzeji–kritika–publika). Dakako, on najviše vremena posvećuje umjetničkoj kritici, ali govori i o onoj mogućoj općenitoj koja je muzejska, a nije nužno i muzeološka, dakle o kritici koja ima funkciju društvene interpretacije, obznanjivanja i obrazovno obojene persuasivnosti.

Glusbergov svjež, neinhibiran i ležeran pristup ovom još uvijek nedovoljno istraženom kompleksu problema izgledat će na trenutke možda i neobavezan, ali u svim pojedinostima otkriva upućenost i analizu kojoj treba vjerovati. Glusbergov prilog je dio suvremene muzeologije, a dijelom i rezultat izuzetnih primjera iz prakse muzeja. Način na koji beskompromisno i argumentirano smješta muzeje u problemsko područje suvremenih komunikacija (da spomenemo samo to), pretpostavljajući komunikacijske vrijednosti informativnim, ipak je dovoljno jedinstven i zaokružen da ga vrijedi citirati u cijelosti. Za dozvolu, dugujemo autoru osobitu zahvalnost.